

Govor P. Greuterja

v budgetni debati 10. marca v državnem zboru.

Visoka zbornica! Izprosil sem si danes besede iz rečenega, nekoliko pa tudi iz osebnega namena. Kakor je Vam znano, smatral sem si lansko leto za svojo dolžnost odkriti rane, katere so na telesu naših šol sploh, posebno pa sem se mislil opravičenega osvetliti jako čudne razmere dunajske velike šole. Saj veste, kaj se je na to zgodilo. Takoj na to dali so kar trije profesorji svoja pooblastila gosp. poslancu Suessu, da naj pod zaščitstvom svoje imunitete tukaj prebere njihovo izjavo, češ, po svojih izrekih o njihovi delavnosti sem kar h krati na frivolen način tri napadel.

Uže tedaj, gospôda moja, sem Vam povedal, da mi je tak tabak prehud (veselost na desni), ter sem Vam rekel, da tacega očitanja uže v očigled na moje volilce ne morem prenašati. Predlagal sem toraj preiskavo, v kateri naj bi se bilo dokazalo, koliko dogodkov od mene naštetih ne bi imelo popolno resnične podlage. Tako preiskavo so mi tudi takoj obljubili, ter, kakor sem čul, se je taista tudi izvršila, vendar pa do sedaj še prav nič ne vem o njenem koncu. Gospôda moja, tudi danes bi bil še molčal, če bi se ne bile zgodile reči, katere so me silile zopet usta odpreti. In kaj je to? Prvič je bil to tisti mož, ki je imel pogum v očigled nesramnih dogodkov na dunajskem vseučilišči javno izreči se, da bi pod njegovim rektoratom kaj tacega ne bilo brez kazni ostalo; — ta mož moral je iti! ker ni nikjer dobil človeka, na katerega bi se bil opreti zamogel. On ni šel zarad tega — da odgovorim dr. Krausu — ker so ga morda Čehi razžalili, kajti sam je zagovarjal moža, ki se je za česko šolo v dolenjem avstrijskem c. kr. šolskem svetu potegnil. Tako se je zgodilo prvemu možu.

Oni drugi mož pa, čegar postopanje moral sem podvreči javni oceni, kar mi je velela dolžnost, kateri je kot izvoljen rektor po svojem govorjenji preveč pripomogel, da se je ono razburjenje naraščalo, in kateri je kot rektor v službi tako slabo svojo državno veljavo pokazal, pač pa je imel zadosti poguma v javnosti tukaj očitati mi frivolnost, ta mož bil je pa med tem počeščen in proslavljen, kot ne malo kdo. Vsak, komur niso razmere znane, mora iz tega sklepati, da sem mu toraj delal krivico, ter da se je zadostenje temu možu le na ta način z drugimi vred dalo, da so jih posebno odlikovali.

Še več bom povedal. Vse se tako vidi, kakor da bi bili sicer po celem svetu veljavni pojmi o analogi morda drugega naučnega ministerstva gledé dunajske univerze, tukaj prišli popolno ob svojo veljavo. Tudi sledeče nam to dokazuje. Dunajsko vseučilišče doletela je lansko leto največja čast, katera veliko šolo sploh doleteti zamore, presvitli cesar ji je namreč naklonil čast svojega obiskanja ob priložnosti otvorenja one krasne palače, ki je nastala po milosti in darežljivosti presvitlega vladarja in po požrtovalnosti vseh avstrijskih narodov. In kaj se je zgodilo? Rektor je naročil dijaškim društvom, naj k njemu pridejo. Zakaj? Da bi morda iz njih ust ob objavi te vesele novice, čul še veselejše živahno odobravanje od strani dijakov. Pričakovali smo tega, kar smo morali pričakovati. Toda nič! Nič takega! Rektor je dijake k sebi poklical, da napravi z njimi pogodbo; poklical jih je k sebi, kakor da bili vojskovodje sovražne mu armade, da z njimi pogodbo sklene, da se bodo ob navzočnosti Nj. Veličanstva lepo in pametno zadržali. (Čujte! na desni.) Čudom čudili smo se zunaj po deželi čitajoč to! In nekega družega dne, ob priliki vmeščenja novega rektorja v veliki dvorani „aule“, se je

rektor izjavil, da so dijaki res na akademičen način rešili svojo častno besedo, da se je slavnost mirno in dostojno vršiti zamogla. Dijaki dali so rektorju častno besedo, da bodo mirovali in so mu zato stavili svoje pogoje. Pogoji so se sprejeli, mir je bil sklenjen, konec vsega pa je bil ta, da se je rektor dijakom zahvalil, da so se tako lepo in dostojno obnašali ob slavnosti. Dijaki stavili so toraj najpoprej pogoje, potem še le rešili so dano častno besedo! Jaz ne bom rektorja obsojal, toda vem, kaj naj si o njem mislim in misliti moram. To je ravno silno žalostno pri vsi reči, da je rektor moral tako delati, kakor je delal. On ni bil povod razmeram na tej univerzi, temveč jih je uže našel in s temi moral je računati, ako ni hotel, da bila bi ali vsa slovesnost izostala, ali bi se bile reči godile, pri katerih bi si bila Avstrija od sramote obraz zakrila, inostranstvo bi se bilo pa brezumno čudilo. Vprašam Vas, kake so li take razmere? Tukaj so krvaveče rakove rane, katere mora vlada prej ko prej ozdraviti in če treba tudi izrezati.

Med tem so se vajeti veljave in potrebne discipline nekaj krepkeje nategnili. Znano nam je, da je bilo v minuli jeseni pet velikošolcev spodenih. Kaj pa potem?

Komaj so te relegacije znane postale, pri katerih so bili tudi trije židje prizadeti in uže se je dvignila vsa „alliance izraelite“ (združeno židovstvo). (Čujte! čujte! na desni.) Podali so se k naučnemu ministru, kjer so prosili, naj bi jim kazni ali odpustil ali pa uže vsaj zmanjšal in stvar še dandanes ni dognana. Rado veden sem, kaj bode le storila naučna oblastnija; nadjam se, da bode poznala svojo dolžnost!

Ta slučaj, gospôda moja, pripelje me na drugo polje, kjer ne morem, da bi se ne ustavil. Je jako kočljiva zadeva dotični predmet in tem kočljivša, ker je postal dandanes predmet tako poljuden in so dogodki vsi popolnoma resnični. Kaj je to? Kratko ga bom povedal, kakor sem navajen. Ako pojde na dunajski univerzi v sedanji meri tako dalje, kakor do zdaj, bode prenehala univerza biti in postane druga „orientalna (vzhodna) akademija“. (Živahni ugovori na levi in sikanje.) Le pustite me, da izgovorim in potem sodite, kedar bom uže dokazal. Na mislih so mi učiteljske moči na tem vseučilišči. Tu ne govorim iz svojega verskega stališča, temveč iz stališča prave pravičnosti, po katerem imajo tudi zapadni rodovi svoje pravice.

Kaka pa je razlika ondi med semiti in kristijani? Potrebno se mi zdi povedati, da bodo avstrijski narodi to zvedeli. Kakor nam statistika to kaže, bi bila razmera židov do kristijanov štiri in pol. Če pa po tej razmeri računimo, nahajam, da je na obeh praktičnih fakultetih „zdravilstva“ in „pravoslovja“ 159 profesorjev in docentov. 4½ proti 159? Kakošno bi moralo biti pravo število profesorjev gledé števila prebivalcev? (Na levi kličejo: to je smešno!)

Če bi šlo toraj po pravici, bi na dunajski univerzi ne smelo več židovskih profesorjev biti, kakor 7, k večem 8. (Na levi kličejo: k večem 8½, živahna radost.)

(Dalje prihodnjič.)

† Kardinal knez Friderik Schwarzenberg.

Minuli petek dne 27. marca zvečer pol ure pred polunočjo sklenil je kardinal knez Friderik Schwarzenberg, nadškof v Pragi, v vrsti kardinalov najstarejši, po letih svojega življenja pa v skoraj dopoljenem 76. letu svoje blago življenje.

Zadnja bolezen kardinalova trajala je komaj teden dni, pa koj začetkom kazala je, da je stan bolnikov

zeló nevaren, akoravno so sorodniki umrlega kardinala k bolniku poklicali najimenitnejše dunajske zdravnike. — Kardinal umrl je na Dunaji v kneževski družinski palači v srednjem mestu na Novem trgu.

Rajni kardinal knez Friderik Schwarzenberg bil je rojen dne 6. aprila leta 1809., je bil najmlajši sin vladajočega kneza Josipa Schwarzenberga in pa knezinje Pavline Arenberške. Mati kardinalova našla je svojo prerano smrt dne 1. aprila 1810. pri požaru, kateri je nastal pri slavnosti poslanika kneza Karola Schwarzenberga v Parizu, ko je hotela v materinski ljubezni ne ozirajoča se na lastno nevarnost rešiti svojo hčer. — Prvo odgojo mladega kneza vodila je teta njegova, sestra očetova, gimnazijo in tedanjo filozofijo dovršil je knez na Dunaji, učil se je potem eno leto pravoslovja, leta 1827. pa se je odločil za bogoslovje.

Vsled prijaznega vabila tedanjega nadškofa solnograškega, poprej knezoškofa ljubljanskega Avgustina Gruberja podal se je v Solnograd. Tukaj učil se je tri leta bogoslovja, kjer je sprejel duhovniško obleko, dne 25. marca 1830. leta imenoval ga je cesar za domicelarnega kanonika nadškofijskega kapitola. Četrto leto bogoslovja dovršil je pri sv. Štefanu na Dunaji. Ker še ni imel postavne starosti za mašniško posvečevanje, pripravljal se je za bogoslovske rigorozne, katere je dovršil na dunajskem vseučilišči, in še le dne 25. julija 1833. l. bil je v Solnogradu za mašnika posvečen. Posebno naključje je bilo, da je potem ravno svojega očeta kneza, ki je dne 19. decembra tistega leta umrl, imel pripravljati na pot v dolgo večnost. — Za mašnika posvečen opravljal je kanonik knez službo duhovnega pomočnika pri stolni fari solnogradski in poleg tega pripravljal se je še dalje za doktorat bogoslovja.

Ko je dne 28. julija 1835. l. v visoki starosti umrl nadškof Gruber, izvolil je dne 23. septembra tistega leta solnograški kapitol z 12 glasovi izmed oddanih 14 še mladega kanonika kneza Schwarzenberga za višjega pastirja na nadškofijskem sedežu solnograškem.

Dne 1. februarja 1836. potrdil ga je tadanji papež Gregor XVI. in dne 1. maja tistega leta bil je slovesno umeščen na nadškofijski sedež solnogradski.

Leta 1841. potoval je v Rim poročat papežu o svojem delovanju. Papež Gregor odlikoval ga je nenavadno, in drugo leto, dne 24. januarja 1842. leta imenoval ga je za kardinala mašnika s pridevkom „od svetega Avgustina“.

Ko se je leta 1848. pričelo v naši državi viharno gibanje, zbral je kardinal Schwarzenberg septembra meseca podane mu škofove v svèt, kaj treba za cerkev storiti. Vsled posvetovanja oddala se je adresa ustanovnemu državnemu zboru in pa pastirski list vernikom njegove nadškofije.

Ko so se leta 1849. od 30. aprila do 17. junija avstrijski škofje zbrali na Dunaji, da se posvetujejo o razmerah med državo in cerkvijo, stal jim je na čelu kardinal knez Schwarzenberg.

Uže leta 1838., ko je nadškof Ankievič v Pragi umrl, bil je nadškof Schwarzenberg pozvan prevzeti nadškofijo praško — pa Schwarzenberg ni hotel sprejeti. Zato mu je bilo nepričakovano, ko je bil dne 13. decembra 1849. imenovan za nadškofa v Pragi, in še le, ko ga je tudi papež pozval sprejeti to nadškofijo in je temu sledilo papeževo potrjenje njegovega imenovanja, zapustil je Solnograd težkega srca in je nastopil dne 15. avgusta 1850. leta stolnico praško. Leta 1869. in 1870. vdeležil se je kardinal knez Schwarzenberg vaticanskega koncila v Rimu. Po smrti papeža Pija IX. dne 7. februarja 1878. hitel je kardinal knez Schwar-

zenberg v Rim in se je vdeležil izvolitve sedanjega papeža Leona XIII.

Dne 24. julija 1883. l., ko je pokojni kardinal obhajal 50letnico svojega mašništva, pisal mu je cesar sila častno pismo. — Sme se trditi, da je s kardinalom Schwarzenbergom umrl eden najiskrenejših zastopnikov našega škofijstva.

Zabavne stvari.

Zamet v stepah.

Poljski spisal Mihal Grabowski, preložil L. G. Podgoričan.

(Dalje.)

Začudil sem se, ker sem tako nenadoma našel Nestorove pravljice; starka je prodrla na trag takim pripovedkam o stepnih neugodah in strahéh — in ni mogla končati svojih pravljič, primerjala je svojo zakleto Besarabijo z veselo in ljudnato Ukrajino. Nje primera je bila živa tako, če prav nisem bil v Ukrajino neozirno zaljubljen, in da-si so vsakdanje životne skrbi močno vezale me na ljubosti v krajini mojega bivanja, — risala je starka to primero pesniški tako, da je vendar-le ta trenutja vsplamtela pred menoj ta Ukrajina, kakor da je bila odičena s posebnimi barvami Bogdana Zaleskega:

Gdzie nie pójrzysz z mogiły w około,
Bujnie oto, zielono, wesoło,
Wzrok lubuje i serce nie nudzi:
Jakiś grodek, to jakieś tam sioło,
Świecą białe; i ludzie — huk ludzi —
Wzrok lubuje i serce nie nudzi.

Gdzie nie słuchasz w około z mogiły
Pieśni oto wszelakie ozyły,
Słuch lubuje i serce az rośnie.
Głosy w głosach — w głos jeden a miły
Wieją w dumach szeroko, rozgłośnie
Słuch lubuje i serce az rośnie.

Gdzie nie pojrzysz, nie słuchasz w około
Lugi, strugi, a śpiewnie, wesoło,
Ukraina, oj nasza jak dziewa
Gdy na majdan gdzieś bieży za sioło,
Gubi kwiecia i wstażki rozwiewa,
Ukraina, oj nasza jak dziewa.

Ko sem bil pomislil, da ta neizmerna hvala naših krajin izvira iz ust ženski, ki se nahaja med samovoljnimi ubežniki, povprašal sem je, zakaj je sama z drugimi vred zamenila tako priljubljeni kraj z drugim krajem, ki ga ne ljubi in kjer jim je, kar pripoveda, gorjé?“

Nekoliko trenutkov ni mogla zbrati svojega uma na odgovor, napósled pa je spregovorila:

„To ima mnogo povodov; prvi povod morda je naša lastna glupost, drugi povod pa je tuji greh!“ . . .

„A grehotni vlastelini“ — povedala je Marijica — „ki mučijo in obešajo svoje ljudi!“

„Napotnila si glavo si z basnimi!“ — vskliknil sem živahno — „v poljski Ukrajini vlastelini ne obešajo in ne mogó obesiti nikogar!“

„Marijica“ — povedala je starka mirno — „zna kaj malo, še to, kar sliši od drugih ljudi, ni vse res; ali jaz znam, kaj govorim, in ne govorim le tega, kar dobro znam. Jaz še pomnim pravo Poljsko. Kaznili so vlastelini ljudi s smrtjo. Deklica sem bila še, jemala sta me roditelja s seboj na semenj in na praznike v